

sobota 31/5, 19³⁰ hod.

Předklášteří

Porta coeli

SLAVNOSTNÍ ZAHAJOVACÍ KONCERT

Graindelavoix

Teodora Tommasi, Florencia Menconi /
soprán

Andrew Hallock / alt

Albert Riera, Marius Peterson / tenor

Tomàs Maxé / baryton

Arnout Malfliet / bas

Björn Schmelzer / umělecký vedoucí

Ve spolupráci s

TIŠNOV^{město}

téma Rondo Festivo

program

Honosná polyfonie ANNO 1400

Guillaume de Machaut (ca. 1300–1377)

Messe de Nostre Dame

Sanctus

Solage (pozdní 14. stol.)

Fumeux fume

Matteo da Perugia (ca. 1380–po 1418)

Hélas Avril

Mattheus de Sancto Johanne (pozdní 14. stol.)

Science na nul annemi

Guillaume de Machaut

Messe de Nostre Dame

Agnus Dei

Jacob de Senleches (+ca. 1395)

Je me merveil

Johannes Ciconia (ca. 1370–1412)

Le ray au soleyl

Galiot (Giangaleazzo Visconti?) (1351–1402)

En attendant d'amer

Jean Hanelle (1380–1436)

Hodie puer nascitur / Homo Mortalis

(Kyperský rukopis, Turín)

Přelom 13. a 14. století byl pro Evropu obdobím ekonomických, kulturních i politických těžkostí. Zároveň však šlo o dobu, kdy začalo být hudební umění poprvé v evropské kultuře uznáváno jako samostatná hodnota. Dostalo označení *ars nova* (*nové umění*), jeho pozdější vícehlasou podobu hudební vědci ve 20. století pokřtili krásným souslovím: *ars subtilior* (*jemnější umění*).

Program dnešního koncertu je ochutnávkou této mimořádné hudby – vysoce rafinované, extravagantní, intelektuálně náročné, často i hravé a sebeironické. Dvě části z *Messe de Nostre Dame / Mše k Panně Marii* Guillaumea de Machaut, „posvátného monstra“ středověké hudby, dokládají tak spektakulární liturgický repertoár, že našim uším může připadat podivný.

Většina skladatelů zařazených v programu navázala na Machautovu tradici, ale mnozí z nich ji posunuli ještě dál, a to jak v technické jemnosti, tak i v míře okázalosti. Uslyšíte díla nejvýznamnějších franko-vlámských mistrů *ars subtilior* a Itala Mattea da Perugia, který komponoval ve stejném stylu.

Některé skladby si pohrávají samy se sebou. Třeba experimentální skladba *Fumeux fume / Kuřák kouří* zachycuje víření dýmu a propojuje fyziku a experimentální chromatickou polyfonii složenou *secundum imaginationem / podle fantazie*, což můžeme číst jako dobové označení pro tvůrčí svobodu. Jiná díla, jako *Science na nul annemi / Vědění nemá odpůrce* nebo *Je me merveil / Nikdy jsem nechápal*, se vysmívají samy sobě, zároveň v textech kritizují přílišnou složitost a výstřednost tehdejší hudby.

Le ray au soleyl / Sluneční paprsek je takzvaný proporcionální kánon, v němž ta samá melodie zaznívá ve třech různých tempech současně, avšak v iracionálním poměru 1:3:4! Výsledkem je hudební spirála, která působí, jako by se točila současně dopředu i zpět.

Program vrcholí pozdním motetem ve stylu *ars subtilior*, které Jean Hanelle složil okolo roku 1430 pro významné mecenáše umění, šlechtickou rodinu Lusignanů z Kypru: znějí v něm dva texty najednou, zrychlující a komplikující se hudba vrcholí v dramatickém závěru.

Slavnostní festivalový koncert je ozdoben velmi zřídka uváděným repertoárem. Existoval jen krátce – během jediné generace na přelomu 14. a 15. století – a brzy jej vystřídala známější franko-vlámská polyfonie 15. století. Dlouhá staletí zapomnění si *ars subtiliorum* vynahrazuje v naší době, kdy se tomuto okázalému stylu dostává nadšeného přijetí a obdivu snad ještě většího, nežli sklízel v době svého vzniku.

Björn Schmelzer



Graindelavoix je hudební a multidisciplinární umělecký soubor založený v roce 1999 v Antverpách Björnem Schmelzerem, pod jehož vedením se věnuje modernímu a kritickému podání převážně historického vokálního repertoáru. Nahrávka Ockeghemovy *Missy Caput* vydaná pro label Glossa v roce 2006 okamžitě soubor vynesla na mezinárodní scénu. Následovala prestižní Edison Award, tři ocenění Klara Music Awards, cena Caecilia belgického hudebního tisku a dlouhá řada ocenění respektovaných mezinárodních hudebních časopisů, jako jsou *Classica Répertoire*, *Pizzicato* či *Scherzo*. V současné době soubor vystupuje po celém světě, objevil se na nejvýznamnějších koncertních pódii i na festivalech současného umění. Jeho diskografie pro label Glossa zahrnuje sedmáct nahrávek.

Soubor je díky osobitému zvuku, prostorovému stylu svých vystoupení i přísné programové skladbě zcela jedinečný a obtížně

zařaditelný do standardních současných uměleckých příhrádek. Jeho rozhodné a soustavné zpochybňování estetických i politických proporcí starých repertoárů často vede k odvážným a kontroverzním interpretacím. Každý nový projekt Graindelavoix začíná konkrétním hudebním gestem, vychází z repertoáru nebo díla, které obsahuje komplexní vrstvy času. Ansámbl spolupracuje s mnoha hudebníky, výtvarníky, tanečníky a divadelníky. Projekt nazvaný *Epitaphs of Afterwardsness* (2022) vytvořili s klavíristou Janem Michielsem, který 15/6 vystoupí na sólovém recitálu na zámku v Rájci nad Svitavou.

Björn Schmelzer je dirigent, spisovatel, umělec, filmař a antropolog. Jako umělecký vedoucí Graindelavoix produkoval sedmnáct alb a pravidelně organizuje koncerty souboru po celé Evropě i v zámoří. Schmelzerův pečlivý výzkum, který provádí při přípravě hudebního repertoáru ansámblu, je doplněn esejemi, přednáškami a publikacemi. Tento jeho přístup stojí na pomezí spekulativní teorie, psychoanalýzy, dějin hudby a umění.

Grandelavoix s radostí vítáme na našem festivalu již podruhé – v roce 2017 vystoupili s obrovským ohlasem v Boskovicích, stejný úspěch sklídila brněnská přednáška Björna Schmelzera *Naslouchání hlasům minulosti*.

Soubor je podporován Vlámskou vládou.



Sanctus

Sanctus, Sanctus, Sanctus
Dominus Deus Sabaoth.
Pleni sunt cæli et terra gloria tua.
Hosanna in excelsis.
Benedictus qui venit in nomine
Domini.
Hosanna in excelsis.

Fumeux fume

Fumeux fume par fumée
Fumeuse spéculation.

Qu'entre fumet sa pensée
Fumeux fume par fumée.

Car fumer moult lui agréé
Tant qu'il ait son entention.

Fumeux fume par fumée
Fumeuse spéculation.

Hélas Avril

Hélas Avril, par ton doulz revenir
J'ay de dolour plus
que dire ne say
Quant si te voy joli,
novel et gay
De flours vestus,
en joye sans esmay,
Plain d'odours de lyesse,
et je n'en ay
Que desir sovenir,
plaindre et lermir.

Svatý

Svatý, svatý, svatý,
Pán, Bůh zástupů.
Nebe i země jsou plny tvé slávy.
Hosana na výsostech.
Požehnaný, jenž přichází ve jménu
Páně.
Hosana na výsostech.

Kuřák kouří

Kuřák kouří kouřem
oddává se kouřovým spekulacím.

Takto udržuje své myšlenky kouřem.
Kuřák kouří kouřem.

Neboť kouření ho velmi těší,
pokud je to jeho záměr.

Kuřák kouří kouřem,
oddává se kouřovým spekulacím.

Ach, Dubne

Ach, Dubne, tvůj sladký návrat
mi způsobil větší bolest,
než dokážu vyjádřit,
když tě vidím tak krásného,
svěžího a veselého,
oděného květy, radostného
a bezstarostného,
naplněného vůněmi radosti,
zatímco já mám
jen vzpomínky na lásku,
lítost a slzy.

Bien me seroit la mort
douce asuir
En ta saison,
pour ma vie deffenir
Maulgré Fortune Et son pouvoir
Des que ma dame en toy
ne puis veïr
Ne d'aultre cose moy greïst choisir
Fors que d'elle une, et c'est devoir.

Tant plus de mal je sueffre
a toy veir,
Qui me demayne sans faire delay;
En grant langour ainsi vif et vivray,
Jusques atant que son
gent corps veray;
Pour ce de May ausi m'en
complaindray
Tant que Pitié me viegne secourir.

Science n'a nul annemi

Science n'a nul annemi
se non ceulz qui
sont ignorant:
Envieuz sont,
je le vous di.
souvent sur ceulz qui sont sachant
et vont melodie abatant
tout volentiers per leur haut cry.
Qui plus haut crie:
"Hay avant,"
c'est trop bien fait, disons ainsy.

Jak dychtivě bych šel
vstříc sladké smrti
v tomto období,
ukončil tak svůj život
navzdory Osudu a jeho moci,
protože to kvůli tobě
nemohu vidět svou paní
a není nic, co bych chtěl vidět víc
než ji, a taková je pravda.

Pohled na tebe mi přináší
jen větší zármutek,
svou úzkost živím vnitřním neklidem;
toužím a budu toužit navždy,
dokud ji krásnou znovu
nespatřím.
A také Květen mě zastihne
žalujícího,
dokud mi na pomoc nepřijde Soucit.

Vědění nemá odpůrce

Vědění nemá odpůrce,
jedině v těch,
kteří jsou nevědomí.
Říkám vám,
že často závidějí
těm, kdo vědí
a svůj hlasitý křik vydávají
za nadšenou melodii.
Pokud někdo volá z plných plic:
„Jen kupředu!“,
takříkajíc se přeceňuje.

Ilz n'ont mesure ne demi.
ny ton n'a-t-on ne peu ne grant.
ne proportion; et je qui
vois leur haut cry bien escoutant
dy auz compaignons maintenant:
Escoutés, seignours,
je vous pri;
qui plus haut crie:
"Hay avant,"
c'est trop bien fait, disons ainsy.

Souvent se monstrent estre ami
en grans proumesses
proumetant.
maiz ja per eulz nient acomplir.
quar ilz usent de faulz semblant.
Maudiz soient telz partisant.
quar de tant que j'en ay oy.
qui plus haut crie:
"Hay avant,"
c'est trop bien fait, disons ainsy.

Agnus Dei

Agnus Dei
qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.
Agnus Dei
qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.
Agnus Dei
qui tollis peccata mundi,
dona nobis pacem.

Neznají správnou míru rytmu.
tóny dlouhé a krátké,
přízvučné a nepřízvučné,
žádné proporce formy,
a já poslouchám jejich křik
a říkám ostatním:
Slyšte, pánové, prosím vás,
že pokud někdo volá z plných plic:
„Jen kupředu!“,
takříkajíc se přečeňuje.

Často se projevují jako přátelé
a slibují velké činy.
Ale ve skutečnosti slibují,
že neudělají nic,
a nikdy také ničeho nedosáhnou.
Prokletí ať jsou takoví příznivci,
kolik jsem jich jen slyšel.
Pokud někdo volá z plných plic:
„Jen kupředu!“,
takříkajíc se přečeňuje.

Beránku Boží

Beránku Boží,
který snímáš hříchy světa,
smiluj se nad námi.
Beránku Boží,
který snímáš hříchy světa,
smiluj se nad námi.
Beránku Boží,
který snímáš hříchy světa,
daruj nám pokoj.

Je me merveil

Je me merveil aucune
fois comment
Homme se vult meller
de contrefaire
Ce dont n'escrit fin
ne commencement
Et quanqu'il fait,
raison est au contraire.
Dorenavant voil ma forge deffaire:
Englume ne mertell
ne m'ont mestier
Puis que chascuns
se melle de forgiar.

J'ay pluseurs fois pour
mon esbatement,
Ou temps passé,
heü playsir de faire
Un virelay de petit sentiment
Ou un rondel qui [bien]
a moy puist playre.
Mais maintenant je me vueil tout
quoy tayre
Et moy lesier ester et reparer
Puis que chascuns
se melle de forgiar.

Le ray au soleyl

Le ray au soleyl qui dret
som kar meyne
En soy braçant la douce tortorelle,
Laquel compangnon onques
renovelle,
A bon droit sembla que
en toy perfect regne.

Nikdy jsem nechápal

Nikdy jsem nechápal,
jak se někdo
může pokoušet
o falšování,
nezná-li konec ani začátek,
a vše, co dělá,
je v rozporu s rozumem.
Od nynějška
je má výheň vyhláslá:
kovadlina a kladivo
jsou mi k ničemu,
protože do kovářství
se plete kdekdo.

Mnohokrát jsem
v minulosti
pro vlastní pobavení
a pro potěchu
vyrobil skromnou virelai
nebo rondel,
který by se mohl líbit.
Ale teď chci umlknout,
nechat všeho
a být šťastný,
protože do kovářství
se plete kdekdo.

Sluneční paprsek

Sluneční paprsek,
v jehož objetí
dřímá sladká hrdlička,
svou družku stále
omlazuje,
a tam, zdá se,
vládne dokonalost.

En attendant d'amer

En attendant d'amer la douce vie
Fait Doulz Espoir labour
estre plaisance.
Dangier, Refus du tout
l'amant desfie
En attendant d'amer la douce vie,
Ayns Grant Espoir forment
au cuer le lie
Pour gueroier contre
toute gravance.
En attendant d'amer la douce vie
Fait Doulz Espoir labour
estre plaisance.

Homo mortalıs

Homo mortalıs firmiter
Carni cum heret anima
Humana passibiliter
Coniuncta sunt hec infima.

Duo creata duplici
Natura reddunt unicum
Cum gratia multiplici
Seperandarum partium.

Sed increata tertia
Talem confecit hominem
Qualem superna gratia
Ubi vis fecit neminem.

Nam splendor carni additus
Et anime mirabilem
Perpetuum divinitus
Sibi assumpsit hominem.

Ergo si caro linquitur
Ab anima passibili
Mortuus nomen creditur
Tantum natura duplici.

V očekávání lásky

V očekávání sladkého života v lásce
proměňuje naděje práci
v potěšení.
Nebezpečí a odmítnutí
vzdorují milenci,
které sladký život v lásce čeká,
velká naděje dává
jejich srdci sílu
bojovat proti všemu zlému.
V očekávání sladkého
života v lásce
proměňuje naděje práci
v potěšení.

Člověk je smrtelný

Člověk je smrtelný a duše
je pevně spjata s tělem,
a vše lidské je spojeno
v utrpení se vším na zemi.

Dvě bytosti s dvojí
přirozeností tak tvoří jedinou bytost
s mnohočetnou milostí
oddělitelných částí.

Ale třetí, nestvořená bytost,
stvořila člověka takového,
jak nikdo, nikde, nikdy
nebyl božskou milostí stvořen.

Neboť tělu dodala krásu
a podivuhodnou duši,
tak Bůh si přisvojil
člověka navěky.

Proto, když duše
opustí tělo, věří se,
že člověk je mrtvý
pouze ve své dvojí přirozenosti.

Hodie puer nascitur

Hodie puer nascitur
Ante secula genitus
Agnus tener depromitur
Carne mortali conditus.

Matre intacta ducitur
Luce quam fecit candidus
Qui previdetur colitur
Quo non videtur splendidus.

Splendor in nubem funditur
Nec a sole divellitur
Splendor in nube conditur
Nec a nube minuitur.

Nubes eodem alitur
Nec alimentum sumitur
Nubes interdum patitur
Nec ille splendor pungitur.

In carne verbum seritur
Unione fortissima
Qua caro verbum creditur
Ratione firmissima.

Et verbum non deseritur
A carne solidissima
Nec unquam caro linquitur
A luce potentissima

Inest qui splendor textitur
Alma cum semper anima.

Dnes se dítě narodilo

Dnes se dítě narodilo,
počaté před všemi časy.
Zrodil se křehký beránek,
zrozený z těla smrtelného.

Zrodil se z panenské Matky, ze světla,
jemuž on, zářivý, to světlo dodal.
Byl předvídan a uctíván
jako nejzářivější bytost.

Jeho lesk se rozptyluje v oblaku,
a zůstává součástí slunce;
jeho lesk se rozptyluje v oblaku,
aniž by jej zastřel mrak.

Oblak je jím napájen,
ale jas se nevytrácí.
Mrak zářivou nádherou
nepronikne.

Slovo bylo zaseto do těla
v nejtěsnějším spojení,
slovo je nejsilnějším
důvodem těla.

A slovo není opuštěno
neústupným tělem,
ani tělo nikdy nebude opuštěno
nejmocnějším světlem.

Tam, kde je vetkána nádhera,
duše zůstane vždy duší.

překlady: Vlasta Reittererová, 2025